

VESTITORUL

ORGAN AL EPARHIEI ROMÂNE UNITE DE ORADEA ȘI REVISTĂ DE CULTURĂ RELIGIOASĂ

Redacția și Administrația:
Oradea,
Parcul Ștefan cel Mare No. 8.

Apare la 1 și la 15 a fiecărui luni.

Abonament:

Exemplarul 5 Lei.
Pe un an 200 Lei.

PARTEA OFICIALĂ

○○○

No. 557/1928.

Ziua aviației române.

Ministerul Cultelor prin adresa cu Nr. 6308/928 Ne încunoștințează, că Asociația Română pentru propaganda aviației a hotărât organizarea unei zile de aviație în îndoitul scop: a) de a se intensifica propaganda și b) de a se aduna cât mai multe fonduri necesare întăririi forțelor aeriene române.

Aceasta ziua s'a fixat pe 8 Aprile crt., când în întreg cuprinsul Țării se vor organiza festivaluri, șezători și colecte în favorul aviației române.

Când acestea la aducem la cunoștința Ven. Cler diecezan deodată dispunem, ca:

1. în ziua de 8 Aprile crt. în toate bisericile Noastre parohiale la Sf. Liturghie să se pomenească eroii căzuți în luptele aeriene, și să se reciteze ectenia morților;

2. Frații preoți să-și dea întregul lor concurs la organizarea zilei aviației îndemnând pe credincioșii lor, ca fiecare, după puterile sale, să contribuie la înfăptuirea unei puternice flote aeriene române.

Oradea, 10 Martie 1928.

No. 569/1928.

Concurs la parohia Vetiș.

Pentru complenirea parohiei Vetiș, care prin transferarea titularului de până acuma a devenit vacantă, prin aceasta publicăm concurs cu termenul de 1 Aprilie crt.

Cererile se vor înainta acestui Ordinariat până la termenul de mai sus fixat.

Oradea, Șed. Cons. din 1 Martie 1928.

No. 761/1928.

Manual de Cateheze practice.

Revmul Dr. Victor Bojar canonic în Cherla dorind să ușureze sarcina grea a păstoririlor sufletești în împlinirea sfintei lor datorințe de a propovădui adevărurile vecinice micilor elevi școlari, s'a hotărât să tipărească un „Manual de cateheze practice pentru învățământul Religiei în clasele I și II din școala primară.” Din aceasta lucrare care e cea dintâie pe acest teren la noi, până acuma a apărut volumul I și II, urmând, ca până la Paști să apară, și al III lea volum.

Când aceasta lucrare o recomandăm cu toată căldura în atențiunea Ven. Cler diecezan, îi îndemnăm în Domnul pe toți preoții Noștri din pastorația ca să-și procure acest manual fie pe banii lor proprii, fie din cassa bisericeii urmând, ca în cazul din urmă manualul să formeze proprietatea bibliotecii parohiale.

Oradea, 10 Martie 1928.

PARTEA NEOFICIALĂ

○○○

Manifestul Comitetului central Cluj pentru Acțiunea Catholică.

Români uniți cu Roma,

Optzeci de fruntași ai Bisericii românești celei străbune, venind din toate patru eparhiile provinciei de Alba-Iulia și Făgăraș, s'au întrunit la Cluj, în ziua de 7 Martie a acestui an. Înălțându-și inima spre Domnul, ei au chibzuit cele bune și de lipsă pentru apărarea și întărirea credinței noastre sfinte.

Au constatat cu durere'n suflet, că biserica noastră, prigonită 200 de ani fiindcă era românească în toate fibrele ei, în luptă grea trebuie să-și apere și astăzi ființa, în țara ale cărei temelii ea le-a făurit. — „Proiectul de lege al cultelor minoritare și pus în fața Corpurilor Legiuitoare, este cel mai nou val care se isbește de stânca credinței noastre, deopotrivă primejdios pentru neam și lege.

În aceeas vreme au constatat, cu sfântă mândrie, că în vălmășagul luptei de dreaptă apărare, sufletul nostru s'a întărit, credința ni-s'a luminat. Credincioșii noștri, din toate colțurile țării, privesc senini, siguri de biruință, și atacul cel nou, ascuns cu dibăcei în haina articolilor de lege. Mai mult: ei cer cu stăruință, să între și ei în foc, făcând zid nebiruit în jurul Arhierieilor iubiți, formând o armată încheagată și binerânduită de două milioane voluntari, la ordinele celor mai bravi generali pe cari ni i-am fi putut dori. Insuflețirea lor a avut și până acum izbucniri răslețe, minunate și impunătoare. Ce va fi când toată suflarea, câtă frunză, câtă iarbă, se va misca deodată, la un semn, la o poruncă?!

De toate aceste stări și lucruri ținând seamă, cei optzeci de fruntași au hotărât precum urmează:

1. S'au declarat și constituit în comitet de inițiativă pentru organizarea acțiunii de apărare și întărire a bisericii unite cu Roma. În această calitate.

2. Au trimis arhierieilor noștri, Înaltei Regențe, Președinției Senatului, Președinției Camerei deputaților și Președinției consiliului de miniștri scrisoarea aceasta, de toți iscălită:

„Reprezentanți mireni și clerici ai Bisericii unite cu Roma, din toate cele patru eparhii ale Provinciei Metropolitane de Alba-Iulia și Făgăraș, întruniți la consfătuire în Cluj, după ce am examinat situațiunea ce s'ar crea Bisericii unite cu Roma prin proiectul legii cultelor minoritare, am ajuns cu unanimitate la următoarele concluziuni:

1. Alipirea noastră de Biserica unită cu Roma, care ne-a renăscut și care e concretă cu însăși ființa noastră, rămâne neclintită în fața oricărei primejdii sau încercări.

2. Asigurăm pe Arhiepiscopii Bisericii noastre de solidaritatea nestrămutată și concursul nostru nelimitat în acțiunea de apărare a drepturilor Bisericii unite încălcate prin proiectul legii cultelor.

3. Apelăm la patriotismul factorilor constituționali ca mai bine să retragă proiectul legii cultelor, potrivit Constituției țării și primejdios consolidării naționale prin deslănțuirea luptei confesionale între frați, cu atât mai vădit că situația Bisericii noastre o considerăm reglementată prin Concordatul încheiat cu Sfântul Scaun.

4. Protestăm, că Biserica unită cu Roma, declarată prin Constituție „Biserică națională” alături de Biserica ortodoxă, să fie înglobată în legea cultelor „minoritare”.

5. Roagă pe toți frații în credință să împlinească următoarele:

I. Credincioșii tuturor parohiilor dela sate să vină **Duminecă, în 11 Martie** (sau cel mai târziu Dumineca următoare: 18 Martie!) rugăciuni și procesiuni solemne, pentru înflorirea credinței și întărirea bisericii, spre binele țării. — Tot atunci, în fiecare parohie se va face o scrisoare de potrirea celei mai sus publicate, care, iscălită în numele tuturor de către preot și doi fruntași, se va trimite fără amânare aceluiași înalte fețe.

II. Credincioșii din **orașele și centrele** mai însemnate să vină **Duminecă în 18 Martie** la fel rugăciuni și procesiuni cât mai impunătoare, chemând și pe credincioșii din jur. — Vor iscăli și trimite și ei forurilor mai sus pomenite moțiuni de afirmare a credinței și protest contra nedreptății ce ni-se gătește.

III. **Joi, în 22 Martie**, se va ține la **Cluj** un mare congres al întregii biserici unite, la care vor fi de față doi fruntași din fiecare parohie a celor patru eparhii.

Congresul începe cu o sfântă Liturghie în biserica „Schimbării la față”, la orele 9; continuă cu o procesiune religioasă impunătoare, apoi adunare de protest împotriva nedreptăților cuprinse în proiectul de lege al cultelor minoritare și discuțiuni pentru organizarea permanentă a credincioșilor noștri, mireni în prima linie, pentru acțiunea sistematică de întărire a bisericii și a vieții noastre sufletești.

IV. De împlinirea acestor hotărâri se vor îngriji „Comitetele de acțiune” existente la centrul fiecărei eparhii, cu concursul „comitetelor locale”, cari sunt, ori se vor forma fără amânare, în toate centrele mai însemnate ale vieții noastre bisericesti.

Fraților,

În fața crucii ce ne așteaptă, Hristos Domnul ne strigă: „Îndrăzniți, eu am biruit lumea!” Înainte, dar, la războiul sfânt al Domnului! După Vinerea Pătimilor, urmează Dumineca Învierii! Ziua cea sfântă și mare, când neamul lui Traian întreg se va îmbrățișa iar cu Roma sângelui și credinței noastre, mai aproape ne este acum, în zile de jertfă, decât ar crede subredul gând omenesc!

Să lucrăm pentru grăbirea ei. Toată munca să ne fie în aer de rugă și de sărbătoare, în spirit de pace și înălțare, dupăcum o cere trecutul nostru strălucit și viito-

rul mare ce ne așteaptă. Nu atăcăm, nu supărăm pe nimeni. Dar dreptatea noastră o spunem tuturor, hotărât și energic. Vrem pacea, dar nu primim robia!

Să ne mișcăm repede, toți deodată, un glas și un gând, precum suntem un sânge și o credință.

Cu noi este dreptatea! Cu noi este Dumnezeu!

Vom birui!

În numele comitetului de inițiativă, biroul organizator:

Ioan Agărbiceanu. can. Victor Bojor. Iosif Boca. D-na Dr. Bolla. Dr. G. Borșan. Dr. Al. Borsan. Dr. N. Brinzeu. Dr. D. Chiș. Dr. E. Dălan. Dr. Emil Deciu. Dr. G. Fireza. Dr. Victor German. Dr. Iustin Iuga. Dr. Horea Leontin. Dr. V. Pandrea. Dr. Aug. Popa. pr. Iosif Pop. Dr. Valer Pop. Dr. Titus Malatu. Gh. Suciu. Dr. Al. Tăutu.

Legea cultelor.

Proiectul de lege, care trebuie să reguleze funcționarea cultelor „minoritare” (inclusiv cel greco-catolic român) a fost, după, înfărsit, la Senat, și din 5-10 cor. dezbătut în comisiunea cultelor dela Senat sub prezidenția mitropolitului ortodox din Sibiu (biata oaie în gura lupului!) Dr. Nicolae Bălan.

În ultimul timp ne făceam iluzii, că D-l. Ministru Lapedatu, care dese cele mai formale promisiuni episcopilor noștri de a modifica proiectul, își va ține cuvântul. Eram doar de convingerea, că într-o țară cu pretenții de occidentalism, miniștrii își respectă cuvântul. Ne am înșelat. Proiectul a ajuns pe masa Senatului în forma lui cea mai cras jignitoare pentru noi.

Trecem peste articolii în care se spune vădit, că statul vrea să introducă un regim polițienesc în controlul bisericilor, chiar și a celei unite, românești. Și ne oprim asupra aceluia, cari sunt direct inspirați de războinica și cuceritoare ortodoxie, care a recurs la ultimul și supremul mijloc de desființare a bisericii noastre: îndreptățirea proselitismului distrugător de uniți prin înșiși paragrafii legilor Statului. Cum se poate dimitte un ministru, care trebuie să stea deasupra tuturor cultelor și să fie imparțial și împăciuitoare, la rolul de manechin al unei confesiuni războinice, care n'are nici măcar darul de a fi românească și folositoare neamului? Mai dovedesc multe de toate, că suntem bizantini și balcanici.

Să amintim în locul întâi, că proiectul legii cultelor nu dă nici o satisfacție a douei biserici naționale, și în raport cu cea ortodoxă dominantă, supranațională, în ce privește stujbele la sărbătorile naționale. De nouă ani de zile, înghițim amarul umilirii, că bisericii noastre naționale, care, ca atare are dreptul la toată atenția Statului, atunci când vrea ea să-și satisfacă datoria de pietate către țară cu prilejul sărbătorilor naționale, nu i-se dă nici o atențiune, ci în orașe unde e vlădică sau alt dignitar unit, și numai un simplu popă ortodox, întreaga asistență oficială

(armată; administrație etc.) asistă la serviciul simplului preot neunit. De ce? Pentrucă e dominant. Or, poate să se interpreteze termenul de dominant spre umilirea și jignirea celeilalte biserici naționale, atunci când făcându-se în cazurile amintite slujba la uniți, frații neuniți n'ar pierde nimic, nici s'ar umili, în atari cazuri cedându-ne nouă dreptul; dimpotrivă, ar contribui foarte mult la împăciuirea și consolidarea sufletelor. Nu le-ar șade rău de loc, ca dominanți, să fie și puțin generoși, acolo unde o cere dragostea de frați și de pace.

Al doilea: formalitățile schimbări religiounii. Anunțarea nu se va mai face la preoți, ci la notari. Ce înseamnă aceasta? Inseamnă să dai oaia pe mâne lupului. Administrația, după cum s'au purtat pân acum și se mai poartă unii prefecti și pretori, nu ne prea inspiră încredere din acest punct de vedere. Suntem pășiți și mâncați de amar, pe urma imparțialității organelor administrative și agrare. Un astfel de articol înseamnă a da pradă sufletele administrației, care stă în slujba de proselitism a unei biserici rășboinice. Ca și cum n'am cunoaște noi zelul ortodox al notarilor, pretorilor și prefectilor noștrii! Un atare proiect, nu-l putem în fiera de-ajuns și nu poate fi de noi decât respins cu indignare.

Nunc venio ad fortissimum! Ce prudență manifestă un ministru, care vine cu un articol, cum e al 45-lea din actualul proiect? În caz de treceri dela o confesiune la alta averea bisericească să se împarță proporțional cu numărul celor trecuți și rămași! (Căci sub formula prezentată de guvern se cuprinde deghizat acelaș lucru). Tocmai faptul, că acest articol a fost propus anume pentru a creă mizerii uniților, și a-i desființă, trebuia să fi fost respins de către un Guvern conștiu de rolul și demnitatea lui. Dar nu, D-l. Lapedatu îl prezintă cu atâta naivitate, de câtă ne crede capabili pe noi.

Oroarea acestui articol apare numai dacă considerăm articolul 9 din actualul proiect, care declară, că în cultele „minoritare, (înțelege și pe cel „național” român unit) numai părțile constitutive ale cultului (parohiile etc.) sunt persoane juridice, pe când în legea de organizare a bisericii ortodoxe române (artic. 27.) se spune și biserica *întreagă ca atare*, e persoană juridică. Ce va urmă de aici? Că atunci când unii uniți trecuți dela ortodocși ar reclama partea lor corespunzătoare din averea bisericească, tribunalele le-ar răspunde, că nu primesc nimic, deoarece averea în biserica ortodoxă este a *bisericii întregi*, nu a parohiei; pe când dacă uniți ar trece la ortodoxie, averea s'ar putea împărți, pentrucă ea e a parohiei, care și-a schimbat structura esențială. Mă iertați că sunt drastic, dar de-o asemenea infamie: să măsură tu într'o țară în acelaș lucru cu două măsură, cu alta când e vorbă de uniți, și cu alta când e vorbă de ortodocși, — numai un ortodox și un bizantin e capabil. Și-apoi să ne mirăm, că străinii și străinatatea ne judecă? Bine a zis un frunțas mirean de al nostru cu ocazia unei

adunării, că un atare proiect al D-lui Lapedatu e de lăpădat*).

Despre celelalte: ca tatăl să hotărască religiunea copiilor, șcl. tăcem. Asupra unui lucru am vrea însă să ne mai dăm, de încheiere. Noi știm că la Ministerul Cultelor avem doi catolici foarte distinsi: pe D-l. Dr. Zenovie Păclișeanu și Dr. Iosif Pop, cel dintăi, îndeosebi, mare istoric și canonist, director general și al doilea subdirector general. N'au putut D lor să-l facă pe D-l ministru Lapedatu să înțeleagă, că se blamează înaintea streinătății prin astfel de dispozițiuni? În orice caz am vrea să știm, că D-lor au avut vre-un rol în compunerea acestui proiect zugrumător al bisericii române unite, cu atât mai vartos că ambii sunt înalte fețe bisericești.

Nu ne facem iluzii, după cum am mai spus-o: legea se va vota așa cum o va vrea D-l. Lapedatu. Dar ne întrebăm: nu este oare aceasta o sabotare a Concordatului iscălit? Să înscrii tu în legea cultelor dispoziții contrare Concordatului iscălit? Cum e cazul cu personalitatea juridică a bisericii, când în Concordat se spune apriat (artic. 9.), că „Statul recunoaște *Bisericii Catolice*, reprezentată prin autoritățile sale ierarhice legitime, personalitatea juridică”. Ori Sfântul Scaun va putea menține Concordatul, în cazul unei legi fabricate anume cu sendințe de nimicire a bisericii unite? Credem, că nu. Dar până atunci D-l. Lapedatu și parlamentarii mai pot reveni la realitate și la mai multă înțelegere. P. T.

Concordatul.

În prajma luptelor vehemente în jurul proiectului legii cultelor, D-l Vasile Goldiș, fostul ministru al cultelor în guvernul d-lui General Averescu, vine cu o broșură, în care publică și întreg textul Concordatului iscălit de d-sa și Eminența Sa Cardinalul Gasparri în 10 Mai 1927 seara la ora 8.

Nu putem ști dacă d-l Goldiș, afară de intențiunea de a-se justifica înaintea ortodocșilor, care-l excomunicaseră (încă nu chiar oficial), a mai avut și alte intențiuni ascunse prin publicarea acestui text, spre pildă: să înțească lupta clerului ortodox împotriva Concordatului, ori să comită o indiscrețiune, în urma căreia Concordatul să se zădărnicească. N'am crede, văzând cele scrise de D Sa în broșură despre necesitatea și utilitatea Concordatului; dar gurile rele vorbesc multe. Oricum, noi trebuie să-i fim mulțumitori d-lui Goldiș, care, în tumultul patimilor oarbe, și-a putut menține obiectivitatea și este aderentul deschis al Concordatului, cea ce mai înainte nu era, ci s'a convertit după o matură și îndelungată judecată.

*) La încheierea folii aflăm, că d-l ministru Lapedatu a depus la Senat un proiect pentru modificarea art. 27 din Legea pentru org. bis. ort.

Să vedem însă principalele dispozițiuni ale faimosului și mult agitatului Concordat.

Concordatul e un contract de 24 articoli și unul adițional. În el se regulează esențialele chestiuni ce privesc Biserica catolică de cele patru rituri (român, latin, rutean și armean) din România, asigurându-i-se prin articolul 1, bineînțeles, cultului catolic libera și publica lui practicare și exerciere în întreg Regatul României; dispoziție, ce poate ortodocșilor dominanți, cari vreau să ne înghită, ori doar să ne tolereze, nu le va conveni, dar într'un stat civilizat nu se poate altfel.

Ierarhia catolică în România va fi aranjată astfel: Vor fi 4 episcopii gr. catolice (la Oradea, Lugoj, Gherla (transferată într'un oraș ce nu-i indicat) o nouă episcopie a se înființa (unde, nu e pus; asupra locurilor acestor două vor cădea de acord Sf. Scaun și Guvernul român), — și o metropolie la Blaj. Rutenii din Maramureș și Bucovina vor face parte din noua episcopie ce se va înființa, dar cu o administrațiune specială; poate cu un vicar al lor a parte, la sediul episcopiei.

Dieceze romano-catolice vor fi 4: la Alba-Iulia Timișoara, Satu-Mare (la care se va alătura și cea din Oradea, menținându-și însă capitulul și consistorul (aeque principaliter) Iași (la care vin și rom. catolicii din Bucovina și Basarabia) și o metropolie la București. Ritul armean va avea un șef spiritual la Gherla; în ce calitate, nu se spune; probabil și el vicar supus metropoliei din Blaj. Aceasta aranjare a ierarhiei înseamnă pentru biserica catolică din vechiul regat un adevărat câștig, pentru că trece dela jurisdicțiunea Propagandei Fide sub dreptul comun, cu cler și școli salariați dela Stat, conform legilor, lăsând câștigul de ordin național la o parte, care e prea evident.

Prin Concordat încetează orice jurisdicțiune a episcopilor dela noi peste frontierele țării, ori viceversa, Episcopii-i numește Sf. Scaun, după ce în prealabil va căzut fi de acord asupra persoanei cu guvernul român. Episcopii uimiți vor face jurământ de fidelitate în mâinile M. S. Regelui pentru ei și subalternii lor.

O dispoziție cam polițienească, care, de sigur, aplicată cu rea voință, poate da ansă la șicane și împiedecarea exercițiului liber al episcopilor în guvernarea diecezi lor, cuprinde artic. 8, care cere ca instrucțiunile religioase, morale și eclesiastice, în cazul când acelea ar fi de un interes general după publicare să se aducă la cunoștința Ministerului Cultelor. „Instrucțiuni religioase, morale și eclesiastice de interes general” e o formulă foarte vagă, generală și elastică, care, rău interpretată, va fi un adevărat *place-tum regium* sau *exequatur* pe capul bieților episcopi. Eră absolută nevoie de o precizare a conținutului acestei fraze.

Articolul IX cuprinde o dispoziție de importanță capitală: recunoaște Bisericii catolice ca atare, repre-

zentată prin autoritățile sale ierarhice legitime, personalitate juridică, în conformitate cu dreptul comun al țării, și garantează deplina proprietate a bunurilor de orice natură ar fi, a părților ei constitutive, conform Constituțiunii țării, și aceasta garantare a proprietății se face bisericii catolice reprezentată prin autoritățile sale ierarhice legitime. Deci despre o împărțire a averilor parohiale în caz de fluctuațiuni nici vorbă nu poate fi; pentru că subiectul acelora e biserica reprezentată prin superiorul ei ierarhic legitim, adică episcopul. Articolul 45 din proiectul legii cultelor, prin urmare, a căzut, ori votându-se acela, trebuie să cază Concordatul. Este importantă și garantarea prin art. 10 a *egalului tratament* în toate a Bis. catolice cu celelalte religii ale Regatului, deci și cu cea ortodoxă.

La înființarea parohiilor *noi* artic. 12 prevede 200 familii la sate și 400 la orașe.

Despre înființarea unui *Patrimoniu Sacru* catolic, la care vor intra *toate rentele de expropriere*, proprietatea actuală a episcopilor, preoților (?) și seminariilor de ambele rituri, am mai amintit, și credem, că aceasta dispozițiune are să nemulțumească nu pe unul dintre deținătorii acelor rente. Dar, în sfârșit, *regulamentul* de administrare al acestui patrimoniu, compus de episcopi va putea indulci multe. Un câștig e, și trecerea *fondului religiunii și al studiilor* în proprietatea Bisericii catolice din România, bine înțeles, după lichidarea aceluia cu statele succesoriale.

Cu privire la școli, Concordatul prevede dreptul bisericii de-a creia și menține *pe spesele sale proprii*, școli primare și secundare, sub controlul episcopului și al Ministrului Instrucțiunii publice. Nimic mai mult, decât la ce are drept și altfel. În *aceleași condițiuni* se va putea menține numărul actual de școli normale. Toate necesitățile parohiale și școlare (salarii etc.) se vor acoperi din numitul patrimoniu și fonduri, numai lipsurile vor fi compectate de Guvern.

Se asigură și dreptul de a da instrucțiunea religioasă în limba maternă în *toate școlile publice și particulare* ale Regatului. Cam confuzi sunt paragrafi 2 și 3 al artic. 20, cari par: că dreptul de-a împărtași învățământul religiunii prin persoane desemnate de Chiriarhi și minister și salariați de către Guvern, îl restrâng numai la școlile secundare *frecventate în majoritate de catolici*, pe când acest drept § 1 al aceluiaș articol îl asigură pentru toate școlile. Ce va fi cu elevii din școlile unde elevii catolici sunt în minoritate? Profesorii lor de religiune nu vor primi salariu dela Stat? Este ceva confuz în acești doi paragrafi (2—3 artic. XX), cel puțin după înțelegerea noastră.

Despre ordurile religioase Concordatul spune, că membrii lor trebuie să fie cetățeni români și superiori lor (provincialul) în țară. O mare restrângere a drepturilor Bisericii cuprinde artic. 17 § 4 care zice, că *nouii orduri*, ba chiar și *noi case* ale ordurilor existente, nu se vor putea înființa, decât numai cu apro-

barea Guvernului (vezi artic. 17 § 4).

Concordatul nu cuprinde pentru Biserică nici un favor deosebit, la care n'ar avea dreptul și de altfel în baza Constituțiunii ei divine și ale legilor țării în vigoare. Cel ce câștigă pe urma Concordatului e Statul și nu Biserica; ei i-se restrâng multe drepturi, pe când Statul o are în mână.

Tratativele au decurs foarte cordial și într'un spirit de adevărată loialitate și înțelegere, cum sperăm, că se va face și aplicarea lui. D-l Goldiș s'a purtat ca un adevărat ortodox, nizuindu-se a încătușa cât de mult biserica catolică și a obține cât de multe favoruri Statului. Și de fapt a și obținut nu numai toate postulatele proiectului liberal, ci și proprii ale d-sale ce și le-a propus, pe când Sfântul Scaun a obținut numai favoruri neînsemnate.

Bine înțeles, că dispozițiunile acestui Concordat trebuesc privite nu din punctul de vedere al fanaticilor ortodocși, pentru cari e mult că și există în România catolicismul; ci din punctul de vedere al oamenilor calmi și cu judecată reală, cari știu că catolicismul e forță mondială și a-l șterge e cu neputință, iar al și-cana e imprudent.

P. T.

Statul unui mirean

Facem loc cu plăcere următoarei scrisori venite din partea unui fruntaș mirean al nostru:

„D-le Redactor,

Vă rog luați în considerare următoarele observațiuni și dacă le veți afla a fi de interes, să binevoiiți a le publica depe amvonul Vestitorului.

În numărul 3 al Vestitorului scrie, între altele, Păr. Virgil Munteanu, că: „... privind viața morală-religioasă a omului de azi, putem constata — fără să exagerăm, — că este sterilă: nici un act de caritate, iubire, față de aproapele, dragoste sinceră și adevărată față de Dumnezeu, nu încălzește inima omului. Lânzezeala pentru tot ce e bun și sfânt și-a ajuns culmea“. Și după aceea conchide, ca la remediu, la „Cercurile religioase“.

Eu așa cred, că mai înainte ar trebui să punem, în mod deosebit, pond pe *Cultul extern al Sf-tei Eucharistii*, care, așa zicând, lipsește în biserica orientală.

Aș începe dela principiul: „*Exempla trahunt, verba volant*“.

Iată pentru ce:

Am văzut preoți întrând în biserică chiar atunci, când la finea sfintei Liturghii, se cuminecă o parte a credincioșilor, iar ceilalți stăteau în genunchi; preotul a trecut de-alungul bisericeii și a intrat în altar fără nici un act de reverință. Cât de impunător era pentru credincioși, dacă cădea și el în genunchi și arăta și el reverință cuvenită Sf-tei Eucharistii.

Un astfel de exemplu nu atrage pe omul de azi la cultul Sf-tei Eucharistii.

Apoi cât de mult ar folosi, dacă — mai ales pe sate — preotul înainte de a intra în altar, și-ar lua osteneala să se roage o scurtă rugăciune în genunchi înainte a ușilor împărătești. Să vadă poporul, că și preotul se închină înainte a Sf-tei Eucharistii. *Exempla trahunt.* (Congreganștii orădani și la intrare în biserică și la ieșire în genunchi se roagă și fac cuminecarea spirituală înainte a Celui de pe altar).

Din împrejurarea, că într'o parohie reuniunea rozariului își făcea rugăciunile și cântările îndafinate afară de biserică, înainte a crucii, deduc, că lipsește la poporul nostru convingerea sigură, despre prezența reală a D lui Hristos în Sf-ta Taină. Ceeace și altcum se observă.

Deci avem să înrădăcinăm în popor cinstirea externă a Sf-tei Eucharistii prin toate mijloacele, pentru că numai așa îl vom putea pregăti la ascultarea cu folos a Cuvântului Bisericii. Să dăm — în deosebi preoții, — exemplu credincioșilor cu toate ocașiunile.

Altcum conferințele, predicele, vor aduce puțin folos. Poporul zice, că „cuvântul îl suflă vântul“.

Predica sub durata cuminecării preoților nu e corespunzătoare. Preoții la cuminecare se perândă, se face mișcare, care distrage pe popor. Mulți privesc mișcările preoților și nu sunt atenți la predică.

Sub durata cuminecării preoților cei ce se cuminecă trebuie să aștepte în genunchi rugându-se și aprofundând Sf-ta Taină. Iar cei ce nu se cuminecă, se aprofundează în cuminecare spirituală. Pentru ce să se lipsească credincioșii de acestea prilejiuri înălțătoare? Trei patru minute de timp, ce poate să se câștige nu se poate compara cu pierderea ce o are și numai un om.

Face impresie rea și fuga la altar a celor ce vreau să se cuminece, pentru că după predică îndată vine: „Cu frica lui D-zeu...“ etc. și fug bieții oameni fără pregătirea amintită.

Le-am scris acestea cu intențiunea de a vă ruga, să meditați asupra lor, și dacă veți afla de bine să le publicați în *Vestitorul*.

Oradea, la 6 Martie 1928.

Cu toată stima și iubirea ce Vi-o păstrez:

„Dr. Micu“.

— **Un bilanț al anului 1927.** În Statele Unite catolicii, deși sunt în minoritate, totuși biserica catolică este în o dezvoltare continuă. Că ce pot să facă catolicii americani, a dovedit-o congresul eucharistic din Chicago. Interesul pentru misiuni e continuă dezvoltare. O lecție ne dau, în chestia școlilor confesional. Școlile secundare, pe cari și le susțin sunt frecventate 2,488.461 de elevi și eleve.

EPISCOPUL BARON VASILE ERDELI (Ardeleanu, Erdélyi) (1843—1862)

de Dr. IACOB RADU, prepozit prelat papal.

(Extras din Istoria Diecezei române-unite a Orăzii-Mari, în lucrare).

(Continuare).

Desvoltarea acestui institut se poate vedea din istoria lui publicată în capitol separat.

Școalele primare (normale se numeau) din Oradea și Beiuș, le-a ridicat la 4 clase și pentru plata învățătorilor, cărți și recvisite școlarilor săraci și lemne de foc, a făcut câte o fundație de 11,800 fl. la Orade și 9000 fl. la Beiuș. Din aceste școli băieții puteau trece în clasa I gimnasială. Frumos avânt de desvoltare au luat școalele dela sate, mai ales după numirea lui Iosif Pop Selăgeanu de inspector, când circularele, în cari se dădeau îndrumări și instrucțiuni folositoare și se comunicau ordonanțele și legile școlare ale guvernului, sunt foarte dese. Amintire specială merită cele despre calificarea și numirea învățătorilor¹⁾ și o amănunțită și importantă instrucțiune pentru protopopi în calitatea lor de inspectori școlari districtuali, din 19 Martie 1857 No. 334/64, repețită în 1858 No. 132.

Adese ori se recomandă preoșilor și învățetorilor cărți și reviste pedagogice cari apăreau în limba germană sau maghiară și în 1 Octomvrie 1861 No. 846, se recomandă foaia pedagogică: „*Amicul școlai*“ din Sibiu. În sfârșit amintim, că în 16 Noemvrie 1861 No. 1059/688, a recomandat să se înființeze un fond pentru penzie pe seama văduvelor și a orfanilor de învățători.

4. *Universitatea română.* În 20 Martie 1852 No. 128 Consistorul din Blaj²⁾ a cerut părerea lui Erdeli cu privire la mijloacele prin cari s'ar putea dobândi înființarea unei universități sau facultăți de drept, cu limba de propunere română. Erdeli după ce s'a consultat cu Consistorul său a răspuns în 27 Martie No. 474, că salută cu mare bucurie ideea, dar crede că ar fi alte institute de întemeiat, cari acelaș serviciu dacă nu chiar mai mare, l'ar putea face culturai naționale, de ex. școalele populare, reale, gimnasiile, preparandiile etc. pe cari institute ar fi apoi să se ridice universitatea sau facultatea de drept. Atari institute s'a născut el să înființeze în dieceza sa.

Iar fiindcă adevărată cultură și educație, numai pe baze religioase morale și sub conducerea bisericeii se poate face, este de părere că o asemenea școală înaltă, s'ar putea întemeia numai după reînființarea mitropoliei, când prin autoritatea mai mare a fiitorului

mitropolit și mijloace materiale și persoane mai apte de seceama alui institut s'ar putea afla.

5. În anul 1855 studenții români din Budapesta în număr de 19 inși au rugat pe Erdeli ca pe „*Inaintatorul causei naționale*“, să intervină la guvernul țerei, pentru înființarea catedrei de limbă și literatura română la universitatea de acolo¹⁾. Erdeli a cerut părerea și informațiuni dela Teodor Aron, canonic onorar și translator la guvern acolo, care a și răspuns în 25 Aprilie acelaș an, că încă în anul 1851 a fost vorbă să se înființeze acea catedră, când el ar fi putut ținea cele câteva oare la săptămână, dar fiind atunci abia 5-6 studenți români la acea universitatea, s'a amânat pe alte vremuri. Acum însă crescând din an în an numărul lor, și fiindcă de când s'a ușurat comunicația cu principatele române dela Dunăre, sunt și neguțători cari ar dori să învețe românește, s'ar putea înființa. Ia început ar fi de ajuns un profesor suplinitor cu leafta anuală de 600 fl.

În 2 Iulie Erdeli a și înaintat rugarea la guvernatorul Ungariei arhiducele Albrecht, dar neprimind nici un răspuns a reînnoit-o, însă abia cu începutul anului școlar 1862/3 s'a înființat catedra fiind numit profesor Alexandru Roman²⁾.

În 4/16 Maiu 1850 Petru Vulcan și Ioan Gal, în numele studenților români dela Academia de drept din Oradea au rugat pe Erdeli, să mijlocească dela guvern ca studenții români să fie scutiți dela ascultarea limbei maghiare și să se introducă ca studiu și limba română. Episcopul a și înaintat o rugare în această privință la guvern, dar se vede că fără de rezultat³⁾. A succes însă înființarea catedrei de limba română la liceul ordului premonstratens, fiind numit Al. Roman întâiul profesor.

Studențimea română din Oradea încă în anul 1843 a voit să înființeze o societate literară și a cerut dela episcopul Ioan Lemeni din Blaj să le trimită: „*Gazeta Transilvaniei*“, dar atunci s'au certat pe temă confesională și societatea s'a înființat abia în anul 1851 tot cu sprijinul și sub protecțiunea lui Erdeli⁴⁾.

6. Inima cea bună către toți și încrederea ce o aveau foarte mulți români în bunăvoința către ei și în

1) a. d. No. 407-1855.

2) Dr. C. Pavel: Al. Roman, Beluș 1927 pag. 18

3) A. D. No. 425 și 438. — 1850.

4) Dr. C. Pavel, I. II. p. 17.

1) No. 1147, 1198 și 1581—1855; No. 195, 395—856.

2) Arhivul d. No. 474—1852; T. V. Păcăjeanu I. cll. p. 628 și 633.

puterea și vaza lui înaintea celor mari, se văd din următoarele.

În 29 Maiu 1852 ¹⁾ Petru Anderco vicarul Maramurășului îi trimite copia unei rugări înaintată din partea întregii inteligențe române din Maramurăș către Impăratul cerând agrafiarea distinsilor compatrioți ai lor Gavriil Mihali și Iosif Manu, încarcerați pentru atitudinea lor în anul 1848. Nu am aflat act scris, dar credem că fără îndoială va fi intervenit în favorul lor, căci nu preste mult timp au și fost eliberați.

Cetățeanul fruntaș din Lugoj Ioan Tomiciu i-a cerut sprijinul ca mai mulți tineri români să fie aplicați în oficii de stat, unde Românii foarte cu greu puteau să ajungă ²⁾

7. Urumătorul caz arată spiritul național de care erau pătrunși arhieriei noastre pe acel timp: În 21 August 1860 No. 687 mitropolitul Al. Șiuluțiu din Blaj, comunică lui Erdeli, că deși prin legea despre introducerea cărților fundare, se admite ca acolo, unde populația română este în majoritate, acele să se compună în limba română, așa dară și în Maramurăș și în partea sudică a Bihorului, totuș Românii din Maramurăș au cerut ca ale lor să se facă în limba maghiară, cea ce: *este o urită tradare de neamo arbă și rușinoasă faptă*, în contra căreia trebuie să protesteze tot sufletul românesc și să ceară respectarea legii, căci: *„Acest privilej, această dreptate aparține întregii națiuni române, și nime nu are drept să renunțe la el, fără știrea și învoirea întregii națiuni“*.

Erdeli a răspuns în 28 August, că nesocotirea acestui drept al limbei române este o ingratitude față de legislator și o ofensă condamnabilă a dreptului natural, care și din partea dânsului a provocat indignare și reprobare. Faptul însă nu este așa de grav li-s'a spus blăjenilor, căci din numărul 231 din 18 August al ziarului: „Allgemeine Zeitung“, se vede că nu toți Românii din Maramureș au cerut acel lucru ci numai 58 inși. Deci el este de părere ca numai prin ziare să se clarifice lucrul și să nu se facă protest, căci chiar și când toți ar fi cerut, ministerul nu s'ar abate dela dispoziția legii. Crede apoi că ar fi de lipsă, ca prin episcopia de Gherla, să fie îndrumați acei credincioși români, ca în toate împrejurările să se folosească numai de limba română și să se lucreze într'acolo, ca să se crească o generație curată, pătrunsă de simțământul național și de îndemnul de a se folosi de drepturile aceluia.

V. Politica.

I. Pe chestia politică i-s'a făcut episcopului Erdeli mare nedreptate, fiind socotit ca unul care în zilele grele și viforoase ale revoluției din 1848—49, nu ar fi reprezentat cu destulă demnitate interesele

naționale ale poporului român, că nu ar fi fost bun român! Așa de exemplu marele nostru bărbat Gh. Barițiu vorbind despre petițiunea lui Erdeli din anul 1850, despre care va fi vorba mai jos, spune că: „A și fost foarte la timp, ca episcopul (Erdeli) să se dereagă cu acel act în opinia publică a Românilor“. Adecă în opinia ardelenilor cari pe Românii din Ungaria pentru sentimentele lor antiaustriace și pentru prea marea încredere în promisiunile lui Kossuth, îi considerau ca desolidarișați de dorințele națiunii române exprimate și cuprinse în hotărârile adunării dela Blaj din 3—15 Maiu și îi stigmatiseau aproape ca niște trădători de neam ¹⁾

Sub acea grea osîndă a căzut și episcopul Erdeli pentru că sub presiunea împrejurărilor foarte grele și a situației critice în care s'a aflat atunci, a fost atras în acțiunea de împăciuire cu Ungurii susținută și propovăduită de deputații români din dieta ungară, împotriva acestei opinii greșite vom arată, că Erdeli a fost un adevărat și mare român, dar și un iscusit și a abil diplomat, care cu multă înțelepciune a condus pe poporul său credincios prin primejdiile unor vremuri atât de grele, și din situația favorabilă și prielnică ce și-o a știut crea după aceea, a știut să culeagă cât mai bogate roade nu numai pentru sine dar și pentru biserica și neamul său.

2. Conform articolului de lege II. din 1844. §. 6, toate actele și corespondența oficioase, instrucția în școli etc. trebuiau să se facă numai în limba maghiară. De acea și Erdeli a fost silit să ordoneze prin circular aplicarea acestei legi barbare. Chiar și în actele oficioase diecezane s'a folosit limba maghiară, cu excepția circularelor de cuprins strict bisericesc cari și de aci încolo s'au dat în limba română și mai rar în cea latină. Dar precând a fost silit să impună clerului său acea dispoziție neomenoasă a legii, nu a întrelăsat să-și manifeste simțimintele sale de adevărat român, căci în acelaș circular adaugă: „Din aceasta însă de loc nu trebuie să deducem, că avem să uităm și să neglijăm limba noastră romană (római nyelvünket) pe care o am supt dela piepturile maicelor noastre și este cel mai scunp tezaur al nostru. Patria nu poate cere dela noi un lucru atât de nenatural, nici nu poate fi spre binele ei, căci fie cine este îndreptățit dela natură să-și păstreze, cultive și apere limpa strămoșească... Afară de îndetoririle cetățenești ne putem folosi de ori și care limbă, iar în a noastră suntem datori a vorbi și a ne deprinde în mod special“. Circularul următor în care se dau preoților instrucțiuni cu privire la căsătoriile mestece și la trecerile dela o religie la alta, este în limba română.

(Va urmè.)

1). A. D. No. 753.

2). A. D. No. 838—1853.

1) Op. cit. tom. II. p. 525. și 670.

CRONICI

○ ○ ○

— **Impresionanta statistică a nașterilor.** Ziarul „Sundag Express“ dă o statistică îngrozitoare, despre scăderea nașterilor în Anglia. Dintre un milion și jumătate căsătoriți, cari sunt fără copii, 750 mii n'au pentru simplul motiv că nu doresc. Familiile engleze, cari au câte un copil sunt două milioane și jumătate. Familiile cu doi copii sunt un milion și șasesute de mii. Anglia a ajuns șă fie pe ultima treapte între Statele Europei în scăderea nașterilor. Spania la 1300 de locuitor are 29·7°/_o nașteri; Italia 27·2°/_o, Canada 24·8°/_o, Olanda 23·8°/_o, Australia 22°/_o, Danimarea 21°/_o, Statele Unite 20·1°/_o, Norvegia 19·7°/_o. Germania 19·5°/_o, Franța 18·8°/_o, Anglia 17·7°/_o.

— **Voluntarii Papii.** Pentru repararea ofenizei adusă de „Action Française“, Sf. lui Părinte, tinerii catolici francezi, studenți universitari, cercetași, sindicatul creștin, patronatele, au format grupul „Voluntarii Papii.“ Scopul lor este, de a intensifica, alipirea, stima și recunoștința față de biserică și capul ei văzut, a lăși între popor învățătura Sf. Părinte despre acțiunea catolică, misiuni unica biserică, împărăția lui Hristos. Baza statutelor este, a trăi o viață adevărată creștină. A studia documentele Sf. Părinte, răspândindu-le și apărându-le. Răspândesc presa catolică, etc.

— **O familie dedicată lui D-zeu.** În Glasgow, și-au serbat nunta de aur, Al. Mac. Ghee, în biserica Sf. Francisc la care au fost prezenți, cei 4 feciori, preoți-călugări franciscani și 2 fete călugărițe, chiar și părinți încă sunt terțieri franciscani.

— **Ziar catolic în patru limbi.** În Marianhill, Africa de Sud, apare ziarul catolic, Izindaba-Zabantu, în patru limbi, satisfăcând necesităților poporului local. Va avea merita de a contrabalansa propaganda intinsă a bolșevizmului. Cele patru limbi sunt: englez, țulu, hoza, sezotha.

— **Ziua universitară.** Se știe, că catolicii italieni, au la Milan, universitate catolică, în fiecare an, în Duminecă fixată se face colecție pentru susținerea ei. În 1927 au adunat 3,035.990 lire.

— **Mons. Marmaggi, nunțiu la Varșovia.** Noul nunțiu în Polonia, a fost numit Mons. Marmaggi, devenit vacant, prin crearea fostului nunțiu de cardinal. Presa polonă cunoscând numirea Mons. Marmaggi, s'a ocupat mult de persoana noului numit, aducând articole elogioase, la adresa Mons. Marmaggi.

— **Aniversarea încoronării Sf. Părinte Piu XI. în străinătate.** La Berlin aniversarea încoronării Sf. Părinte, s'a făcut în mod demn. După celebrarea slujbei religioase, la care au participat și reprezentanții Reichului, mulți deputați, Dl Heigt vicecance-

larul, secretari de stat, ministrii Prusiei D-nii Schmidt, Steiger, Hirtsiefer, membrii corpului diplomatic, uniunea universitarilor catolici și reprezentanți asociațiilor catolice din Berlin. După slujbă liturgică, Mons. Pacelli, nunțiu din Berlin a primit urările la nunțiatură. S'a aranjat și o festivitate solemnă în onoarea Sf. Părinte, unde priu conferințe vorbiri s'a relevat persoana grandioasă a actualului Pontifice; cum este papatul farul strălucitor, stânca nebiruită a dreptății, singurul mal de salvare a societății în mijlocul răului, greșelilor.

La Madrid și Toledo asemenea s'a sărbătorit ziua încoronării Sf. Părinte, cu un fast deosebit, demn de Spania catolică, care, conștie și mândră că este catolică și data aceasta a știut în mod demn să-și manifesteze alipirea, supunerea, iubirea față de capul văzut al bisericii. Serbări frumoase au fost la Sofia (Bulgaria), la Belgrad, la Berna și la Constantinopol.

— **O statistică religioasă.** În Olanda din 5,900.000 locuitori 2,500.000 sunt catolici. În seminarele diecezane studiază 2000 seminaristi, 5000 de preoți conduc parohiile, în număr 1200 fiecare parohie are școala sa confesională, total numărul este 2000. Încă ceva, această mână de oameni catolici lucră și jefesc foarte mult pentru misiuni în alte țări. 1500 de misionari olandezi lucră afară de Olanda pentru mântuirea sufletelor. În anul 1925 tot catolicii olandezi au dat pentru misiunii afară de Olanda 25 milioane de franci.

BIBLIOGRAFIE

○ ○ ○

„Catechismul eparhiei catolice de Iași“ de păr. Iosif P. M. Pal franciscan conventual, Partea I-a Crezul.

Este o cărtică cât se poate de folositoare pentru preoții cateheți. Deși e întocmită având în vedere programa analitică a eparhiei de Iași, ea poate fi întrebuințată și de preoțimea noastră în clasele unde se tratează cele douăsprezece încheieturi ale Crezului. Ceeace dă acestei lucrări deosebită valoare este împrejurarea că, autorul explică adevărurile de credință potrivit capacității copiilor de școală, ilustrându-le cu foarte nimerite pilde din viață, cari înlesnesc în mare măsură pătrunderea adevărilor și fixarea lor în memorie, trezind deodată și imbold spre urmare. O recomandăm cu căldură tuturor preoților, cari doresc ca activitatea lor de cateheți să aducă roade îmbelșugate.

— **A apărut cea mai prețioasă carte de lectură spirituală: Școala iubirii lui Isus Hristos, de Sf. Alfons de Liguori, tradusă de Dr. Demetriu Kiss și Dr. Al. L. Tăutu. Afară de Urmarea lui Isus Hristos în românește nu este o carte așa frumoasă și folositoare pentru suflete. Costă 60 Lei la Redacția „Vestitorul“-ui Oradea.**

— Rugăm pe abonații noștri să binevoiască a ne trimite abonamentul.

